

SELMA ANTTILA

NÄYTTELIJÄTTÄREN
TARINA

Selma Anttila

Näyttelijättären tarina

«Public Domain»

Anttila S.

Näyttelijättären tarina / S. Anttila — «Public Domain»,

© Anttila S.

© Public Domain

Содержание

I	5
Конец ознакомительного фрагмента.	25

Selma Anttila

Näyttelijättären tarina / Romaani

I

1

Siihen aikaan, kun rauha viihtyi maailmassa eikä kukaan olisi uskonut suuren maailmansodan syttyvän vuosikymmenen vierähtäessä, kun aatteen miehet kammioissansa suunnittelivat ihmisyyden ihanteita ja palveltiin taiteen jumalia pyrkien kansallisen, suomalaisen taiteen luomiseen, siihen aikaan oli myöskin meillä suurta ja vilpitöntä ihmisyyttä, oli luovaa nerokkuutta ja nuorta, hehkuvaa innostusta sekä samalla taistelua sivistyselämän puitteissa.

Maisteri Alpre Harju, talollisen poika, oli esteetikko, kirjoitteli aikakauslehtiin ja usein jokapäiväisiin sanomiin. Hän oli perinpohjaisissa opinnoissaan pysynyt aikansa tasalla ja valitsi tuntijan vaistolla edustavinta ja parasta, mitä maailman kirjallisuus tarjosi kaunokirjallisella ja estetiikan alalla.

Hän ei kuitenkaan tyytynyt pelkkään teoriaan uppoamalla kirjapaljouden lumoihin. Hän imi niistä mehun ja pysyi omana itsenään, puolittain talonpoikana, mutta täydellisesti eheänä persoonallisuutena, jääden kaikenlaisten suuntien ulkopuolelle. Sitäpaitsi hänellä oli omituinen kyky tarkata ympäristöään ja pyrkiä sovittamaan sitä omien aatteittensa mukaiseksi tai mahdollittamaan siihen ihanteitaan.

Mies pörröinen ja parrakas, silmät tuuheain kulmien alla syvällä kuin ainakin tutkijalla ja lukumiehellä, puku huolimaton, mutta moitteettomasti puhdas sekä paljon istumisesta housunlahkeet hanurin poimuissa, asteli työhuoneensa lattialla kodissansa Harjussa.

Harjun talo ei ollut suuri, mutta vuokraaja kykeni maksamaan siitä sen verran, että maisteri Harju pääsi tyydyttämään halunsa ostaa runsaasti kirjoja ja tehdä tuon tuostakin matkan Eurooppaan.

Tällä hetkellä ei maisterilla ollut mitään syvällisempää miettimistä, olihan vain levoton suojatinsa, pikku Katrin, kepposista.

Hän oli tahtonut antaa tytölle opetusta tietämisen aikeissa kasvattaakseen hänestä näyttelijän, koska oli sattumalta havainnut työssä selviä taipumuksia tähän suuntaan.

Pikku villikissa oli juossut metsäänsä eikä tullut yöksikään näkyviin.

Maisteri Alpre Harju ei juuri hätäillyt, mutta tällä kertaa hän oli hiukan levoton. Raottaen keittiön ovea hän kysyi emännöitsijältään:

– Eikö vieläkään kuulu Katria?

– Eikä kuulu, – tiuskaisi Miina kärsimättömänä. – Ja nytkös sitä kysytään ja kärtätään! Ihanhan se on sellaista paasaamista kuin minä olisin tytön piilottanut. Minäkös sen nyt sitten kirstuuni pistin ja ullakolle vein? Ellen itse olisi levoton lapsesta ja silmiäni sokeiksi porannut kaiken yötä, en sietäisi tätä kyselemistä. Kukas on syypää? Kyläläiset. Ärsyttävät ja hätyyttävät lasta. Senkin nasapuljukset! – sätti Miina.

Alpre Harju oli heti paennut eukon alkaessa, jättäen hänet rauhassa äkäilemään.

Hän astui ylös mäen laitaa ja jatkoi matkaansa harjun selällä polkua myöten suureen metsään kiirehtäen askeleitaan ja ympärilleen pälyillen kuin jotakin etsien. Aurinko paistoi täydeltä terältä ja kuumuus kävi rasittavaksi. Hän heitti takkinsa polulle ja riisui kenkensä jättäen ne siihen ja jatkoi näin keventyneenä matkaansa.

Saniaiset tervehtivät häntä alempana harjun alla ulottuen polviin saakka; kaatuneet puut ojentelivat oksiansa polulle. Kukkivista tuomista ja pihlajista, angervoista ja oimukkapensaista, joita

mustamultainen notkelma kasvatti, nousi huumaava tuoksu. Kulkijan ylle satoi valkeanaan rapisevain kukkien lehtiä, ja lintujen viserrys lehdossa täytti ilmaa yhtyen sopusointuiseksi kuoroksi metsän huminan ja puron hiljaisen lorinan kanssa.

Puro kiiti yhä vuolaampana notkelmaa pitkin kiirehtien kuin estääkseen vetensä uupumista janoisien kasvien juurille.

Alpre Harju nosti käden silmilleen. Notkelman alla avautui järvi kimaltelevana huikaisten silmiä auringonpaisteessa.

Se oli sellainen syvä ja yksinäinen metsäjärvi, korkeain rantain piirittämä. Metsän vihreys ja taivaan laki kuvastuivat sen pintaan tavallisesti synkissä väreissä. Kuin vanhuuttaan sameneva silmä se menetti yhä enemmän kirkkauttaan painuen aina syvemmälle onkaloonsa.

Alpre Harju tahtoi uida, ja siksi hän oli tullut metsän halki, pitkän matkan, melkein joka päivä. Tällä kertaa hän etsi myös Katria, Juonalan villiä tyttöä, ja luuli melkein varmasti löytävänsä lapsen kotoaan tuosta mökistä järven rannalla.

Uituaan hän siis meni harmaaseen mökkiin ja tapasi ihmeikseen pappilan nuoren ylioppilaan Tuomas Salmelan Juonalan pihalla.

– Oletko jo käynyt uimassa vai vastako menet? – kysyi hän.

– Olen jo käynyt mutta olen menossa metsälle, – sanoi nuorukainen näyttäen ampuma-asettaan.

– Oletko nähnyt Katria? – kysyi Alpre Harju.

– En tunne koko tyttöä, – kuului nuorukaisen lyhyt vastaus.

Tuomaan isä, kirkkoherra Salmela, oli vasta muuttanut pitäjään, ja Tuomas oli sitäkin oudompi tällä seudulla oltuaan talven kaupungissa.

– Ovi on säpistä auki, hän on kai kotona, – sanoi Tuomas.

He astuivat sisään.

Keskellä lattiaa istui nuori tyttö punoen kulleroista seppelettä. Hän tuijotti tulijoihin ja sipaisi pitkällä ruskeilla sormillaan suortuvat pois silmiltään.

– Missä on isäsi? – kysyi Alpre Harju.

– Meni lusikoita kaupalle ja soittamaan, – sanoi Katri nousten seisaalle.

– Miksi sinä tulit pois Mattilasta? – kysyi Alpre Harju. – Olisit voinut olla siellä ja samalla käydä meillä lukemassa. Olihan niin sovittu toistaiseksi.

Katri katsoi kysyjään alta kulmain eikä vastannut. Katseessa oli lapsen tuska ja kammo. Suurten silmäin mustan ja ruskean värin sekoitus antoi niille erikoisen kiillon ja syvyyden ja pohjattoman kaihon.

Tuomas oli pysytellyt akkunan ääressä sivulta katsellen tyttöä ja sanoi ruotsiksi toverilleen:

– Nuo kasvot puhuvat selvää kieltä. Varmassa silmäyksessä on vastaisen varalle paljon lupaavaa. Kuka tietää, mitä tuo arvoituksentapaisuus kaihoisissa silmissä tulee antamaan ja itsellensä vaatimaan! Katsohan vain leveähköä suuta ja jäntevää leukaa. Se on nyt liian laiha, tuntuu joka luun kolo. Ei sentään hullumpaa, tytössä on suloa ja sitkeyttä. Taidat olla oikeassa, voi tulla taiteilija. Ainakin ulkomuodon puolesta.

– Tahdotko tulla kylään? – kysyi Alpre Harju vastaamatta nuorukaisen puheeseen.

– En! – tokaisi Katri varmasti.

– Kuinka sitten lukujen käy?

– Kun en minä voi tulla kylään! – huusi Katri. Tuomaan silmät levisivät.

– Mitä me sitten teemme? – sanoi maisteri Harju hymyillen.

– Minä tahdon lukea kotona. Ja sitten minä neuloisin!

– Neuloisit, – innostui maisteri. – Tietysti sinun pitää neuloa.

Voit kai tulla noutamaan ompeluaineita ja samalla kirjasi meiltä.

Tyttö kuunteli kiihkoisesti suoristuen hetkeksi, mutta suuressa laihuudessaan hänen oli vaikea pysyä ryhdikkäänä ja painui jälleen kokoon.

– Siinä voi olla ainesta, – myönsi Tuomas mökistä astuttaissa, – mutta ruokaa hän tarvitsee kaikkein ensiksi.

– On mahdotonta jättää häntä yksin tänne metsään, – päätteli Alpre Harju.

– Onko sinulla joitakin varmoja suunnitelmia lapsen suhteen? – kysyi Tuomas.

– Enpä tiedä. Tyttö on hiivatin itsepäinen ja samalla arka. Olen sattumalta, salavihkaa päässyt hänen olemuksestaan selville. Uimassa käydessäni kuulin hänen laulavan ja tanssivan rannan nurmella. Tanssi ei kuitenkaan ollut varsinaista tanssimista. Hän matki kylän tyttöjä ja poikia mainion sattuvasti. Minä olen ollut heidän iltamissaan niin paljon, että tunsin Katrin esityksestä joka ainoan.

– Mitä sinä sitten arvelet?

– Jos tytön luonne olisi taipuvaisempi, saisimme hänestä oivallisen näyttelijän.

– Mitä? – huudahti Tuomas. – Tyttöhän on kouluttamaton, oikea villi-ihminen!

– Mitä siitä! – Alpre huitaisi kädellään. – Kirjatiedotko ne nyt taiteilijan loisi? Minä antaisin tytön vieläkin olla, mutta pelkään, että sattuma voi hänet herättää, ja sen vuoksi pitäisi olla varuillaan.

– Lukea hänen kuitenkin pitäisi! – väitti Tuomas.

– On niin haluton ja arka. Yritä sinä! – sanoi Alpre äkkiä.

– Niin, – innostui Tuomas, – jos sinä autat.

– Totta kai.

– Sellainen tyttö – luuta, tukkaa ja silmiä. Peijakas! – intoili Tuomas.

2

Miina ruokki Katria, antoi eväitä ja ostetun kankaan ja muita ompelutarpeita.

Miina vilkaisi kirjoihin ja huomattuaan ne maailmallisiksi ei pistänytään koppaan, otti pois paperista ja pani vanhan postillan sijaan.

– Tota kun syö, aivan kuin ei olisi oikeata ruokaa koskaan nähnyt, – ihmetteli Miina.

Tyttö nyökkäsi ja puri vahvat hampaansa mahtavaan leivänviipaleeseen antaen voille ja paistille iloisen matkan laihan kaulansa kautta tyhjään vatsaan. Makea liemi ja sokerikakku teki hänet vällan autuaaksi.

– Missä minä olisin tällaista muualla syönyt, – selitti tyttö nauttien ruuasta.

– Syö, syö, hyvästä sydäimestä se on suotu, syö, että lihoisit.

Katri nauroi.

– Et sinä varsin koreasti naura, – muistutti Miina.

Katri peitti suunsa kädellään.

– Enhän minä sitä pahalla, – ennätti Miina sanoa, – mutta voisit pitää varasi, ettet sillä tavalla horise!

Kyöneleet nousivat tytön silmiin ja sokerikakun palanen jäi kädestä pöydälle. Siinä tuokiossa hän otti vasun käteensä ja katosi.

Miina jäi siunailemaan.

Katri kiirehti pitkin harjua juoksujalkaa, mutta pian hän väsyi. Ruokakoppa ja kangasmytty painoivat. Hän oli jo päässyt suureen metsään ja istui ympärilleen tähyiltyään kahden suuren kiven väliin ja taittoi leppiä eteensä. Siitä ei olisi etsienkään löytänyt. Laihat, ruskeat sormet päästelivät kiireisesti kangasmytyn sidelankoja, ja suu mutussa hän ahmi suurin silmin paperista paljastuvaa punakirjavaa karttuunia. Siinä oli pieniä pilkkuja ja raita pitkin syrjää. Hän nousi seisomaan ja levitti vaatteiden eteensä, heitti kankaan toisen pään selkäänsä ja astui sipsutellen juhlallisesti ja hypähdellen. Vyötäröltä hän sitaisi kiinni käärelangalla ja katseli ja keikisteli. Kuinka se tuoksuikin hienolle, ihan kauppapuodille, tuntui käteen sileältä ja pehmoiselta. Mattilan Annalla ei ollut näin kaunista kangasta. Hän tekee siitä sellaisen kuin Annan hame on, lyhyet hijat, kaulasta auki, kapea hame ja vyö selässä. Pitää vain ummistaa silmät, niin muistaa, kuinka se on leikattu, näkee neulokset kuin viivat edessä. Selässä ei ole neulosta eikä hajan tyvessä. Täytyy painaa pää kankaaseen ja upottaa ajatukset

Mattilan Annan pukuun. Se neulos kainalon seuduissa – selviä, selviä! komentaa hän. Se on niin, että itkettää eikä muista mitään – ei mitään. Kiireesti hän kokosi kankaan ja muut ompelutarpeet, peitti eväsvasun ja jätti ne piilopaikkaan juosten itse takaisin kylään. Oli keskipäivä, mutta kun pujahti metsänpuoliselta aitan nurkalta, niin pääsi livahtamaan parvelle, ja Annan aitan ovi oli tavallisesti auki. Kun saisi vain kerran vilkaista sitä puseroa, niin sitten muistaisi aina – hän näki jo kaukaa, että ovi oli auki. Sydän löi rajusti, kyllä nyt täytyi uskaltaa, ei ne kuitenkaan näyttäisi. Naulassa oli puseroita, ja hän riensi tarkastamaan. Samalla kaikki selvisi, ja hän veteli viivoja sormellaan ilmassa kuvaillen elävästi leikkaukset. Silloin paukahti koira haukkumaan pihassa. Katri pidätti henkeään ja seisoi säikähtyneenä ylisen lattialla. Joku tuli ylös portaita. Se oli Anna vaatemytty sylissä. Häinkin säikähti ja kirkaisi:

– Jestas, mitä sinä täällä?

– Katsoin puseroa, – sanoi Katri selviten pelostaan.

– Kuka sinun tietää, mene pois täältä!

– Menen, – sanoi Katri heittäen niskojaan, – käskemättäkin menen.

– Kas tuota kerjäläistä, kun osaa ylpeillä, – ja kuin piloillaan hän huusi koiralle pihassa: – Ot kii!

Koira työntyi ärhentelemään ja repi Katrin laajaa hametta. Katri veti tuppipuukon taskustaan ja löi sen päällä koiraa, kiiveten yli aidan, mutta koira ei hellittänyt.

– Katsokaas tuota ottelua, – sanoi Anna Kaivolan nuorelle isännälle, joka tuli Eetun kanssa Mattilan tuvasta.

Eetu ärjyi koiralle ja kysyi Katrilta:

– Puriko se?

– Kun Anna usutti, – sanoi Katri.

– Sinä kävit luvottomasti minun aitassani, vaikka vielä varastaisit, – sanoi Anna.

Katrin silmät levisivät, ja hän jäi sanattomana tuijottamaan ihmisiin edessään. Kyyneleet nousivat himmentämään katsetta, ja hänen avuttomuutensa oli niin puhuva, että Eetu sanoi sisarelleen:

– Älä sellaisia puhu.

– Minä sain kangasta Harjusta ja minä teen hameen, – sanoi Katri ponnistaen kaikki voimansa pidättääkseen itkua. – En muistanut kainaloneulosta.

– Kuulkaas tuota, oikeinhan se keksii kuin olisi hyvinkin viisas.

– Minä en keksi, se on totta, – huusi Katri.

– Sinäkö tekisit hameen, rääsy-Maija, mikset sitten korjaa tuota vanhaa reppanaasi, kun roikkuu ylläsi kuin mikäkin variksenpeläte!

Sanat olivat kaikki haavoittavia Katrille.

– Te olette kaikki hylkyjä, häijyjä käärmeitä! – huusi hän polkien paljasta jalkaansa pehmeään sarkaan.

Kaivolan nuori isäntä lähestyi aita. Samassa Katri kavahti pystyyn ja juoksi metsää kohti taakseen katsomatta.

Kaivola oli usein pelotellut Katria ja kutsui häntä leikillä pikku morsiamekseen tavoittaen kiinni, milloin sattui läheisyyteen.

Piilopaikkaansa tultuaan hän heittäytyi maahan uupuneena ja itki. Ei kangaskaan enää lohduttanut. Kesken suruaan hän nukahti.

Aurinko oli jo alhaalla, kun hän heräsi. Kaikki ikävyydet palasivat samalla mieleen. Silloin hän turvautui vanhaan keinoonsa, löi kaikkia ikäviä ajatuksia, iski, kun joku nosti päätään: Tulkooskin, hän ei huoli mistään eikä kestä. Hän elää Juonalassaan ja neuloo hameen! Koppa kädessä ja mytty kainalossa hän astui taas kotia kohti ja tuli korkealle harjulle, josta oli vielä kappale matkaa kotiin, kun hän äkkiä näki Kaivolan isännän rinteellä, aivan lähellä. Tyttö parkaisi, jätti eväskoppansa ja juoksi pysähtymättä kotiin saakka. Siellä hän sulki oven ja rauhoittui vasta vähitellen. Sen hän tiesi, ettei Kaivola koskaan tulisi hänen kotiinsa. Miksi ei, sitä ei hän tutkistellut.

Kun hän aamulla heräsi ja avasi oven, oli eväskoppa kiviportaalla.

Hän säikähti ensin ja uskalsi tuskin tarttua sankaan.

– Jos olisikin väijymässä!

Käsi hameentaskussa veistä kopeloiden metsittynyt tyttö odotti hetken henkeään pidätellen, uskalsi lopulta astua pihaan ja tähystää. Ei mitään epäilyttävää, ja hän haki vettä ja puita ja laittoi itselleen aamiaisen. Ja sitten alkoi hameenteko.

Hän mittasi ja jakoi kankaan kahteen yhtä suureen osaan. Käänsi syrjäraidan kaulaa vasten rinnan päälle, keikisteli ja näki, että kangas ulottui puolissäriin. Harjun Miina oli ollut tarkalla päällä ja ostanut vaatetta liian vähän, mutta sitä ei Katri miettinyt. Hän oli innoissaan ja piteli vaatetta kuin ompelijat hyvin kallisarvoista silkkiä. Vaate oli kaksin kerroin ja nyt oli leikattava ulkosyrjille saumat ja kainalosauma, joka oli tuottanut niin paljon harmia. Uudet ja kankeat sakset puraisivat ahnaasti ja ihastuksen väristys puistatti tyttöä suuressa edesvastuun tunnossa, ettei pilaisi kangasta. Sauman kaaret ja mutkat piirtäytyivät ihan kuin taian kautta tuohon kankaalle. Hän ajatteli niitä vain oikein vihasesti. Jo oli leikattu. Kyykkysillään hän hyppeli lattialla. Vanhan, paksun hameen laskokset naurattivat häntä. Ne poimuttelivat kuin vuota tuossa vaalealla kankaalla. Hän hyppäsi ylös ja sieppasi pitkät, kapeat viipaleet, jotka jäivät kainalon alta ja sitoi ne vyölleen, sovitti nauhaksi tukkaansa ja solmeili niitä ihastuneena, pyöri ja hyräili rikkaana ja onnellisena aarteistaan. Silloin avautui ovi, ja Katri jäi tilkut käsissä katselemaan sisään astuvaa miestä.

– Isäkö! – huusi hän samassa, hyppäsi ovelle ja kiskaisi miestä kädestä, päästeli metsäkarjunnahkaisen repun hänen selästään ja tarkasti eteisen hyvin tietäen, että siellä täytyi olla lusikka- ja kauhapussi. Se oli aivan tyhjä. Isällä oli siis ollut hyvä kauppaonni.

3

Katrin isä oli mies parhaillaan, vasta neljäkymmenen paikkeilla, mutta hänen hintelä vartalonsa ja melkein naisellinen ja arkaileva olentonsa teki hänet niin vähäpätöiseksi täällä korven keskellä, missä ruumiillinen voima on se ainoa mahtikeino, millä köyhä mies voi saada herruutensa tunnustetuksi.

Katri irroitti repun hihnat ja otti hänen kädestään nahkaisen pussin, missä isä säilytti viuluaan, ja laski sen varovaisesti pöydälle. Hän hoiteli nyt miestä kuin kilttiä lasta jaellen hänelle äidillistä hellyyttään yhtä innokkaasti kuin oli juuri pukuaan leikannut ja suunnitellut.

Leikatut kappaleet viruivat hujan hajan lattialla, ja Katri harppaili niiden ylitse ja puuhaili laitellen isälle ruokaa ja kysellen, kuinka kaukana ja missä kaikissa kylissä isä oli soittanut ja mitä syönyt ja miten ihmiset oli olleet puetut ja kuinka paljon hän oli rahaa saanut, ja olivatko morsiamet olleet kauniita ja rikkaita. Isä ennätti vain nyökkäillä ja syödessänsä myhäillä: – mitäs vielä? tyttären kiihkoisille olettamuksille.

Jälleennäkemisen huumaus oli pian ohitse, ja Katri antautui työhönsä entistä kiivaammin. Hän harsi ompeleet kasaan. Neula ei oikein totellut haparoivia sormia, se teki merkillisiä harakanvarpaita ohuelle kankaalle. Valmista, pian valmista! – se oli neulojan kiihkoinen tahto, – nähdä, miten se istuu, isä oli nyt heti tuomarina, – isä oli nähnyt kauniita pukuja, isä ymmärsi ihan varmasti.

– Mistäs sinä nyt olet kangasta saanut? – kysyi soittaja hymyillen ja katsellen Katrin puuhaa.

Katri kertoi Harjun maisterin käynnistä.

– Harjun maisteri täällä ... sanoi isä levottomana. – No, mitäs se sinusta? Sinähän olet iso jo tuota pikaa ja lennät kuin lintu pesästään ulos maailmalle.

Juonalan pelimanni puhui aina vertausten kautta, ja ne olivat tavallisesti lohdullisia, sillä kaiken tuskallisen hän karkoitti luotaan.

Katri oli saanut hameen kokoon, heitti paksun puseronsa pois päältään ja pudotti leveän vuotamaisen hameen maahan. Siinä hän seisoj keskellä lattiaa paitasillaan, hymyilevänä ja onnellisena tarttuen hyppysillään kevyen puvun helmaan ja pujotti sen kaulaansa. Punertava kangas oli kirjavana

hänen hartioillaan, ja kaartuva, ruskea kaula, jonka lapsellista hentoutta ei luisuuskaan raaskinut pahoin pidellä, nousi sen poimuista, ja tytön tummissa silmissä ilakoi ja riemuitsi.

– Katsos nyt sinua, – puhui soittaja, – olethan kuin mikäkin karitsalammas, laiha ja valkeavillainen. Silmäsikin siinä niin kimaltelee, ettei tuo järvikään enempää kimaltele. Se on sellainen metsän peili, ja sinä se sitte vasta olet oikein lapsellisuuden peili. Puehan nyt oikein ylesesi se säkkihame. Kas, johan se verhoaa.

Soittaja nyppi kangasta ja katseli joka puolelta.

– Niinkös osasi tehdä, osasi se Katri tyttö jo hameen, vai, vai, panes nyt vyö keskeltä. Oletkos nyt nähnyt. Niin se on kuin keskeltä köytetty säkki. Ei sentään hullumpaa. On niillä muillakin naisihmisillä niinkuin tynnyrit yllä, ihan kuin tynnyrit niillä on hameet päällään. On minullakin sinulle tulijaisia, oikein koreita onkin.

Isä avasi konttinsa ja otti sieltä kengät ja parin tulipunaisia sukkia.

Katri jäi sanattomaksi ja otti isän kädestä lahjat hartaalla ilolla, nosteli niitä korkealle, edensi ja lähensi, silitteli ja käänteli ja laski ne varovasti pöydälle.

– Älä niitä pöydälle, jalkaasi ne on pantava, – sanoi isä.

– Kun ne on niin kauniit, – ihmetteli Katri ja katseli sierettyneitä jalkojaan. – Ei ne taida mahtua. – Kyyneleet nousivat silmiin.

No, vissisti ne mahtuu, olihan minulla mitta, – sanoi isä.

– Mikä mitta? – epäili Katri.

Otin nukkuessasi sinä aamuna kun läksin. Katri nauroi, otti sukat pöydältä, mittaili ja veti varovasti jalkaan ja sitten kengän.

Se mahtuu, sopiihan se, ja se on niin korea. Laitahan toinenkin sukka ja kenkä.

– En minä raaski.

– Ole nyt tossa sitten kuin mikä ontuva hamppuvarpunen. Pääskynen sinun pitää olla ja leivo ja satakieli. Pane jalkaasi, niin minä soitan.

Hän paljasti viulun nahkasäkistä ja istui penkille nappaillen ja kosketellen.

– Kun ostin nuo kengät, niin silloin aattelin uutta polkkaa, sellaista polkkaa, etten sitä ole keltään kuullut. Ja nyt sen soitan.

Pane se toinen solki kiinni. Annas nyt kun katson, käänny tänne päin.

Osaatko sinä tanssia polkkaa?

– Osaan, soittakaa vaan isä, en minä ilman! – Niin, nythän Juonalan pelimanni soittaa oman polkan omalle tyttärelleen, – puheli hän herttaisesti hymyillen viulu leuan alla.

Jalka polki ensin tahtia ja kiikkui tuudittaen viulua, mutta jouhi ei vielä koskettanut kieliä. Soittajan vaalea tukka heilahteli ja kasvojen iloinen loiste sai Katrin hymyilemään. Koko tupa hymyili ja auringon luoma valo lattialla hypähteli. Soittaja polki yhä tahtia ja hyräili. Katri ensin pyörähteli lattialla, mutta kun viulu helähti, pysähtyi hän ja jäi paikalleen kuuntelemaan ja katselemaan isää, ja niin hän kuuli sävelen ja näki, kuinka se eli.

Se soi, katkesi ja laulahti kuin linnun heläyttämä huudahdus, katkesi ja alkoi uudestaan varmempana, jatkui ja kasvoi kuin lintu olisi herännyt näkemään avaruuden ja ihanuuden ympärillään, huudahtanut ja riemastuneena levittänyt siipensä, ottanut suunnan ja katsonut ylös taivaan sinilakeen ja sitten laulanut suuresta onnestaan siivet levällään ja rinta tulvillaan säveleitä, kohonnut, poimutellut lakeuden yli, hypähdellyt mutkissa ja aalloissa, syössyt kulmissa edestakaisin yhä visertäen, sirkuttaen ja sitten äkkiä surulliseksi muuttuen kuin olisi katsonut alas ja ikävöinyt sinne, nähnyt siellä omat rakkaansa, oman pesän, sinne tuiskuna lentänyt, siellä hellyydestä kujertanut ja sinne nukahtanut. Soittaja laski viulun, ja kyyneleet valuivat hänen kasvoilleen.

– Isä ei ole tuota koskaan ennen soittanut, – sanoi Katri.

– Eihän sinullakaan ole koskaan ennen kenkiä ollut.

– Ilmankos minä talvella olisin kävellyt! – nauroi tyttö.

– Mitä kenkiä, tallukoita!

– Äidin vanhoja.

Soittaja hätkähti. Hän säilytti vaimonsa tavaroita kuin pyhiä esineitä.

– Niitä survottuja, navettakenkiä, – lisäsi Katri. – En minä niitä hyviä ole ottanut.

– Olihan se survonut, äitisi, ainahan se oli siinä elatuksen touhussa. En minä ole sitä koskaan osannut.

– Te osaatte soittaa.

– Osaankos minä? – huudahti soittaja nöyrällä ilolla. – Oliko se polkka kaunis?

– Oli se minun mielestäni.

– Täällä on nyt niin hiljaista ja puhdasta, – sanoi isä katsellen pihaan.

– Minun on sentään niin ikävä, ja aina kun katson pihaan, muistan sitä Naskua. Se oli niin merkillisen viisas porsas. Eikös ollut, isä? Silläkin oli ikävä. Vaikka olisin kuinka laudoilla ja seipäillä tukkinut sen aituuta tuolla navetan ja ladon välissä, ei se pysynyt, tahtoi aina tulla minun mukaani.

– Sillä lailla kun sinä sitten sen aidan laitoit!

– Enhän minä raaskinut sitä vangita. Se tanssi ja teutaroi niin hauskesti tuossa pihassa, ja minä nauroin sille ihan kuollakseni, mutta sitten meiltä loppui ruoka. Minä jaoin kyllä leivänpalat tasan ihan tarkalleen, eikä se sentään riittänyt Naskulle, vaikka se riitti minulle. Se kai tarvitsi paljon enemmän. Silloin ei ollut vielä ruohoakaan. Tiedätekös, isä?

– No...?

– Minä luulen, että se kuoli nälkään!

– Älä puhu, eihän sille mitään voinut. Kun se kerran oli kuollakseen, niin se kuoli.

Juonalan soittaja tukahutti omantunnon soimaukset ja tahtoen johtaa Katrinkin huomion toisaalle päästäkseen kiusallisista itsesyytöksistä hän otti repustaan kotelon, jossa säilytti viulunsa jouhia, veti siitä kymmenmarkkasen ja ojensi sen hymyilevänä Katrille.

– Rahaa! – huusi tyttö riemuiten ja tarttui siihen kahden käden.

– Eletään sillä vähän aikaa, – sanoi soittaja lapsellisella tyytyväisyydellä.

– Nyt tulkooskin haukkumaan kerjäläiseksi! – huusi Katri hypellen harsitussa puvussaan ja uusissa kengissään.

Maaailma oli ilonrunsautta ja onnea täynnä. Kesken iloaan hän muisti, että eväskopassa oli ollut joku kirjakin Harjun maisterilta. Hän kopan papereista ja löysi vanhan nahkakantisen postillan. Se oli pettymys ja vähältä piti, ettei hän heittänyt sitä suuttuneena pois, mutta kunnioitus jumalansanaa kohtaan pidatti häntä. Hän laski sen kuitenkin huolimattomasti vanhan aapisen ja raamatun päälle nurkkahyllylle.

– Mikä kirja se on? – kysyi isä.

Katri otti sen uudestaan ja avasi. Kannen sisäpuolella oli lampaankuva suu hiukan auki, niin että hampaat näkyivät, ja valokehä pään ympärillä.

Sen alla pitäisi olla sellainen värssy, että:

Irvihammas, taivaanlammas, piikkipäinen pässi!

saneli Katri harmissaan.

– Älä pilkkaa Jumalan sanaa, – sanoi isä, otti kirjan pois ja laski sen hyllylle.

– Enhän minä pilkkaa, onhan se sellainen.

– Vaikka olisikin, niin ei saa sanoa.

– Kun se on totta, niin saa sanoa. Niin äiti aina sanoi.

– Olin tullessani pappilassa, – sanoi soittaja. Se nuori herra tahtoo oppia soittamaan viulua. On sormet vaan niinkuin pöpperössä. Lupasi tulla tänne.

Pappilan ylioppilasko? – kysyi Katri suurin silmin.

Niin, sellainenhan sillä on se lakki.

Täällä on niin meikäläistä, kuinka se tänne voi tulla!

– Ei täällä sen meikäläisempää ole kuin muuallakaan, – sanoi soittaja katsellen ympärilleen.

– Isä nyt ei kanssa näe, vaikka vettä päälle sataisi.

– Kun ei vain viulu kastu, – sanoi soittaja läheten kallista soittokonettaan ja vilkaisten kattoon.
– Ei nyt sentään, – nauroi Katri. – Minä olen levitellyt tuohia rakojen kohdalle ja pannut kiviä päälle.

– Olet kuin äitisi. Huomenna se herra tulee.

– Kuulkaa nyt, isä, te saatte mennä kylään ja ostaa suolaa ja silakkaa ja kahvia ja sokeria ja maitoa jo onkin.

– Enhän minä, – esteli isä.

– Teidän täytyy. Ne ovat minulle niin pahoja kylässä, Mattilan Anna usutti koiran ja sanoi vaikka varastavani. Ja Kaivolaa minä pelkään.

– Onhan sinulla ase, – sanoi isä.

– On se tuon vanhan nahan taskussa, – nauroi Katri.

– Kun sinä naurat tuolla tavalla! Se on kuin rajuilma kävisi. Se kouristaa minua niin. Ja eikös se ole merkillistä, ettei soittokaan sinua kesytä, niinkuin se ei lauhduta tuota korven kohisemistakaan, kun rajuilma tulee. Se on sellaista taikaa, että toisin kuuroin se vetää minua tänne ja laulaa kauniisti ja suhisee lempeästi, ja täällä tuvassa on niin valoista ja iloista, ettei missään muualla. Ja sitten taas toisin kuuroin se on niin ynseää ja kylmää ja salakähmäistä, niinkuin se juuri tuohon paikkaan olisi kerännyt kaiken pahanilkisen sisunsa ja murhanhalunsa ja kyyristyisi tuohon kuusikkoon, ja niinkuin se sieltä kaapaisisi ja karjaisisi ja sitten päälle karahtaisi. Siinä on sellaista pahansuopuutta, ettei se salli minun soittaa, eikä se lakkaa minua vainoamasta ja kaahaamasta. En minä ole sellainen mies, että korpeani voisin kurissa pitää.

– En minä metsää pelkää, enkä pahaa säätä enkä yksinäisyyttä, pahoja ihmisiä minä pelkään, – sanoi Katri.

– Ei ihmiset pahaa tee, ellei niille pahaa tee.

– Kaivola, – sanoi Katri.

Mies kyyristyi, kuin olisi saanut iskun.

– Se on se Kaivola sellainen juro kuin tuo kuusisto, mutta ei suinkaan se pahaa tee, vaikka pelottelee. No, kyllähän minä menen. Annahan kun soitan sitä polkkaa vielä kerran.

Hän otti viulun ja näppäili kuin ulkoläksyä mieleensä painaen pääsävelen. Sitten hän tyhjensi kontin, nosti sen selkäänsä ja pisti viulun nahkasäkkiin aikoen ottaa sen mukaansa. Katri veti sen pois.

– Ei, sitten ette tule takaisin. Kyllä minä sen tiedän, menette vaeltamaan. Eikä teillä nyt ole lusikoitakaan tehtynä.

Soittaja jätti viulun pöydälle, katsoi arkana Katriin ja lähti.

– Otan tullessani haapaa, onko sinulla kirves?

– On se saunan eteisessä, olen hakannut puita.

Katri otti arkipuvun ylleen ja meni järvelle kalaan. Kotiin tultuaan hän pyöri innokkaana askareissaan, puhdisti ja emännöitsi, lehditti ja havutti, nyt kun vieras oli tulossa. Juonalan Katri ei ollutkaan mikään raukka. Täällä täytyi olla kaunista, oikein helluntaita ja juhannusta. Pihlajakin oli nyt niin kaunis kukassaan, tuosta ihan akkunasta kurkisti sisään, ja suuri koivu oli kukkeimmillaan keskellä pihaa. Siinä se Juonalan käki kukkui. Metsän käet eivät toki heille kuuluneet, kukkukoot kelle kukkunevat. Tuo se on Katrin oma käki omassa koivussa. Mitähän se käki menaisi, jos se saisi nähdä Katrin uuden puvun ja ne uudet kengät ja ne tulipunaiset sukat? Jos koettaisi? Kyllä se taas tulee, monta kertaa päivässä se siinä kukkuu.

Katri siisti tukkansa vanhalla luisella kammalla ja sitoi painavan letin pääläelle punaisilla tilkuilla ja puki ylleen koko komeuden.

Sitten hän odotti, kunnes käki tuli koivuun, ja hiipi hiljaa ovesta.

Se kukkui, mutta vaikenä samassa.

– Tietysti se hämmästy, – nauroi Katri itsekseen, – kun se ei nähnyt sitä tumpuraa tyttöä vanha vuota hartioillaan ja ruskeat jalat paljaina. Se nolostui ja huh! – tuossa se nyt lensi pois! Käki, käki, tule takaisin, minä se vaan olen, vaikka minulla on uusi hame ja isän tuomat kengät!

Kaiku vastasi: kengät!

Katri nauroi kaiulle ja huusi taas:

Tukuni,uku, punainen on puku, on kengät mulla uudet ja rahaa markat kuudet, kun tulee meille kerran se pappilan nuori herra!

Kaiku vastasi: – Nuori herra!

Sitten Katri muisti, että vesisaavissa voi nähdä kuvansa, ja riensi kaivolle, vinttasi vettä ja tuijotti itseään silmästä silmään. Saavi oli vanha ja mustunut, ja vesi kuvasti tytön erinomaisen selvästi.

– Tuollainenko se sitten on? Nythän sitä viitsii puhutellakin eikä tunnu kovin nololta. Tui, tui tyttö, et sinä järin ruma enää ole. Ja ellei saavia ja vettä olisikaan ja silmät vaan olisi, niin voisi niissäkin kuvansa nähdä. Kas, kuinka ne on kuin vesi, niin mustat! Kyllä minä tiedän, että sinä olet tuhma ja itsepäinen etkä kelpaa ihmisten seuraan. Älä siinä ensinkään narraile, et sinä kovinkaan viisas ole etkä kauniskaan. Vai vielä sinä olisit herraskainenkin!

Käki kukkui koivussa taas, ja se keskeytti Katrin puhelun itsensä kanssa. Hän meni hakemaan palasen leipää, istui saavin laidalle syömään ja kuunteli käkeä. Väliin hän kumartui saaviin, suputti suunsa torvelle ja joi kuvastimestaan.

– Niin hassunkurista, juoda itseään, juoda omasta suustaan!

Katri nauroi hilpeästi, potkaisi jalkaansa ja kenkä sinkosi kauas pihaan, ja tyttö nauroi katketakseen, kun käki lensi tiehensä.

– Kas niin, käki, joko sinä nyt olet kylliksesi ihmetellyt uutta Katriä?

Iltaviileys nousi järven rannasta, ja siitä Katri tiesi, että oli mentävä nukkumaan. Nyt hän tahtoi nukkua äidin kamarissa ja ottaa aitasta äidin uuden peiton, jota ei oltu vielä käytetty. Isä ei ennen antanut, mutta nyt hän on jo iso ja ottaa vaan ja tekee uuden, jos se kuluu.

Hän jätti tuvan oven säpistä auki, että isä pääsisi, ja sulki kamarinsa oven.

Hän heräsi siihen, että isä kolkutti ja sanoi:

– Nouse nyt, täällä on vieras!

Hän pukeutui uuteen hameeseen, mutta ei raaskinut ottaa kenkiä. Tukka oli vielä hyvä, niinkuin se oli illalla ollut, ja niin hän riensi tupaan unen antama sulous kasvoillaan ja vuoteen lämpö ruumiissaan.

4

Isä ja vieras istuivat pöydän päässä ja katselivat kirjoja. Siinä se oli pappilan nuori herra urheilupaita yllä, paljain jaloin ja tukka pörrössä. Katri pettyi. Tuommoinenkö se nyt oli? Hän kun oli kuvaillut lakin olevan aina päässä ja kepin kädessä, ja nyt sillä ei ollut muuta itsestään jäljellä kuin kysyvä, ihmettelevä katse. Olipas hän, Katri, nyt yhtä hyvä kuin pappilan herra Pörrötukka, ja häntä yritti naurattaa.

– Laitahan kahvia, – sanoi isä. – Noustiin juuri.

– Onkos herrakin ollut täällä yötä?

– Nukuin kuin perintöprinssi tuossa sängyssä.

Vieras oli nukkunut isän vuoteessa, hänen kotonaan!

– Herralla on oma peittonsa ja tyynynsä. Minä vaan annoin vanhan sänkyni. Olen niin tottunut penkillä makaamaan, – puolusteli isä.

– Ensi yöksi haetaan olkia, niin minä makaan vaikka lattialla, – puhui vieras.

– Mitäs te meistä oikein aattelette, vai lattialla! – sanoi Juonala ja oli puuhailevinaan ja kehui laittavansa itselleen vaikka mitä. Mutta penkillä hän nukkui vielä toisenkin yön.

Katri keitti ja touhusi punasissaan kaiken päivää, isä ja vieras olivat järvellä kalassa ja soittelivat ahkeraan. Katri jäi ikäänkuin ulkopuolelle ja luuli nuorta herraa ylpeäksi, vetäänty pois, kun hän tuli tupaan, ja yritti hänen huomaamattaan laittaa ruokaa, keitti kamarin uunissa vieraan tuomia munia

kuin perunoita ikään ja vei niitä suuren vadillisen pöydälle. Maito oli päässyt happenemaan kannuun, ja Katri meni epätoivoissaan aittaan ja itki katkerasti. Kaikki oli nyt aivan hukassa, ja vieras luuli varmaan, että hän oli vähämielinen tyttö. Mitä nyt auttoi uusi puku, ja mitä hän enää kengistä ja sukistakaan, olkoot jalassa tai kamarissa! Kesken suruaan hän kuuli pihasta vihellystä. Sehän oli isän uusi polkka. Se oli jo oppinut sen, se Tuomas herra. Häinkin suputti suutaan, ja siinä samassa oli polkka pujahtanut ilmoille. Se oli hauskaa, ja se oli juuri niin, ja Katri vihelsi oikein vauhdilla. Kyllä hän sellaista osaa. Hän hyppäsi pystyyn ja meni pihaan. Käki oli koivussa, ja se kukkui eikä lakannut, vaikka he olivat molemmat viheltäneet.

– Sinä osaat paremmin, – sanoi Tuomas ja katseli tyttöä suoraan silmiin.

He olivat samalla kuin vanhat tutut.

– Onko isäsi opettanut?

– Ei isä osaa viheltää.

– Hän soittaa viulua ihanasti.

Katri oli hämillään: oliko se nyt olevinaan vai oikeinko se mielellään puhui hänen kanssaan niinkuin muidenkin ihmisten ja katseli noin kauniisti.

– Arvaappas, Katri, kun minä aion jäädä tänne koko viikoksi kalastamaan ja uimaan.

– Meillekö?

– Niin, ellei sinulla ole mitään sitä vastaan?

– Kun meillä on niin meikäläistä.

– Täällä on kaunista, pappilassa on niin vietävän kuivaa, ei vettä missään koko kylässä.

– Tahtoisiko Tuomas herra asua kamarissa? – kysyi Katri arasti.

– Ei suinkaan, tuvassa on parempi, tarvitsisi vain saada Juonalalle vuode.

– Ladossa on lautoja, – sanoi Katri.

He juoksivat latoon, ja nuorukainen ihastui, sai sahan ja vanhoista kattolaudoista irroitettiin nauloja. Yhdessä he kantoivat sängyn luonnoksen tupaan. Raskas taakka likisti Katrin käsiä ja sänky lipsahti reväisten siekaleen uudesta hameesta.

– Nyt tuli vahinko, – sanoi Tuomas.

– Minä neulon, – kiirehti Katri rauhoittamaan.

– Sinä olet aikamoinen pikku emäntä, – kehui poika.

– Te olette niin kuin – hän ei osannut jatkaa, hame oli piloilla.

– Sinä et ole tainnut ennen koskaan ommella, – sanoi Tuomas katsellen kömpelöä neulan pitelyä.

– Minä olen tehnyt hameen, – sanoi Katri nykäisten niskojaan.

– Tämähkö ylläsi?

– Niin, tämän.

– Sinä olet soma.

– Taikka hame.

– Niin ja hame, – vahvisti Tuomas.

– Älkää tehkö pilaa, – sanoi Katri, ja kyynel kimmelsi silmässä.

– Totta se on. Osaatko sinäkin soittaa?

– En.

– Osaatko laulaa?

– Laulaa ne linnutkin, sillä tavalla minäkin.

– Oletko sinä käynyt koulua?

– En, – sanoi Katri ja käänsi pois kasvonsa.

– Osaatko sinä kirjoittaa?

– En, – vakuutti Katri ja katsoi uhallakin kysyjään.

– Tahtoisitko osata?

– Tahtoisin.

Heidän tuli nälkä, ja Katri laittoi tulen. Siihen hänen ruuanlaittotahtonsa uupui. Tuomaalla oli lihaa eikä kumpikaan ymmärtänyt, mitä sille oli tehtävä.

– Pannaan se kiehumään, – sanoi Tuomas ja pisti sen pataan, ja Katri kaatoi padan vettä täyteen.

– Tuleekohan siitä nyt paistia? – epäili Tuomas.

– En minä tiedä, – myönsi Katri hämillään. – Kalasoppaan pannaan perunoita ja lientä, ehkä pannaan perunoita, niin tulee soppaa.

Tuomas puuhaili sängynnteossa.

– Tästä uhkaa tulla hyvä, – sanoi hän hikeään pyyhkien ja vihelsi Juonalan polkkaa. Katri yhtyi samaan nuottiin. Häntä niin kiusasi se, että Tuomas vihelsi väärin.

Äkkiä Tuomaan sänkylaitte romahti.

– Se pentele petti! – huusi hän kuin mies.

Katri nauroi. Olihan se niin hullua, kun tuollainen herraspoika kirosi.

– Mitä sinä naurat? – sanoi Tuomas äkeissään. – Kun he-herra kirosi! – sopersi Katri voimatta hillitä iloaan.

– Sitäkö sinä, no, kyllä sinä sitä saat kuulla! – Ja sitten hän otti oikein jyhkeän ryhdin ja oli sadattelevinaan.

Katri katseli häntä suu raollaan, liekehtivä hohde silmissään ja niin veitikkamaisella hymyllä, että nuorukainen vaikenä ja tapaili sanoja.

– Ei, se on hullua. Vihelletään, annetaan palttua laudoille. Tules polkkaa!

Hän läheni viheltäen, ja Katri nousi penkiltä kädet ojennettuina ja katse kohoten kuin olisi tahtonut lentää. Hän ei vielä ikäänään ollut kenenkään kanssa tanssinut, yksin vain hyppinyt.

Nuorukainen piteli sirosta kädestä ja otti askeleet harvaksen. Katri haparoi ensin, mutta jalat oppivat pian oikeat askeleet ja seurasivat varmasti tahtia. Katri ei viheltänyt, hän unohti kaikki, tuvan, Tuomaan, itsensä, hän lensi, liiteli kuin tyhjässä.

– Se oli tanssia! – sanoi Tuomas.

– Ette saa puhua siitä.

– Miksei saisi puhua?

– Se on niin kaunista ja – salaista.

Nuorukainen katsoi tyttöön.

– Sinun silmäsi ovat kuin veden pinta, niissä välähtelee ja läikkyy.

– Niinkuin vesisaavissa, – hymyili Katri.

– Niin, miksikäs ei vesisaavissa? Soma sinä vain olet ja niin toisenlainen kuin muut. Mutta sinun pitää oppia kirjoittamaan.

– Kuka minua opettaisi?

– Minä opetan.

Katrin eloisuus ja välittömyys voitti nuorukaisen ystävyydelle alttiin mielen, ja niin oli tämä ens'mäinen päivä täällä takamailla hänelle kuin juhlaa. Hän katseli Juonala ja Katria kuin luonnon pyhiä ihmeitä ihaillen ja kunnioittaen aavistamatta, että hän juuri sillä tavalla herätti heissä kaikki hyvät voimat.

Kului monta päivää, lumousta kesti yhä, tuntui aina siltä kuin olisi eilen tullut. Hän ei enää laskenut päiviä, ei tiennyt, oliko arki vai sunnuntai. Hän tunnusti sen nauraen Juonalalle. He soittivat viulua, mutta Tuomas ei voinut saada varmasti korvaansa ja alkoi väsyä. Silloin hän muisti lupauksensa opettaa Katrille kirjoittamista.

Katri istutettiin ison pöydän ääreen, ja isä katseli innostuneena, kuinka tuon piti käydä. Ensin vedettiin viivoja paperin täydeltä ja koukkuja ja käiväroita ja sitten kirjaimia. Tuomas kuljetti tytön kättä saadakseen toivotun ryhdin kirjoitukselle. Katri oli kärsivällinen ja melkein liian ahkera, mutta kun meni viikko, eikä hän vielä osannut sujuvasti sanoja sommitella, tuli kyllästys.

– En minä opi koskaan!

– Yksi viikko vielä, otetaan muuta välillä, lasketaan.

He laskivat, lukivat historiaa, maantietoa, upposivat tietämisen alkeisiin. Tuomas piti esitelmiä. Juonala ja Katri olivat kunnioittavasti vaiti. Katri sai kirjoitustehtäviä, saavutti pieniä voittoja ja suuria tappioita. Aina näki nuorukainen hänen silmissään rajattoman luottamuksen ja ihailun, toisinaan kyyneltyvän surun, kun oli antanut aihetta moitteeseen. Tuomas ei enää hennonut moittia eikä tarvinnut kiittää.

He lähenivät toisiaan päivä päivältä. Katri oli kiivennyt ylöspäin hänelle hyvin jyrkkää sivistyksen polkua, ja Tuomas auttaessaan häntä astunut alaspäin, antanut kättä ja vetänyt tyttöä luokseen. Työ oli hupaista ja jännittävää leikkiä. Mutta nuorukainen oli liiaksi malttamaton. Hän unohti yhä useammin, ettei Katri voinut seurata hänen ylen lennokkaita esitelmiään.

Tyttö ei enää pyrkinytkään ymmärtämään kaikkea. Hän vaipui kuuntelemaan ääntä, sanoja ja onnellisuuden huumaamana seuraamaan nuorukaisen kasvojen vaihtelevaa ilmettä. Tuomas luki heille historiaa ja puhui kauniisti vapaudesta ja kansallisuudesta, mutta Juonala ja Katri kuuntelivat niitä hajamielisinä.

– Onhan se kuin Jumalan sanaa, – myönsi Juonala, – mutta eihän meikäläisen ole määrä sitä ymmärtää, kun uskoo niinkuin lapsi – ja kyllähän minä sen uskon, koska nuori herra niin sanoo.

Katri ei koskaan puhunut luetusta eikä kysellyt niinkuin laskuesimerkeistä kysyi. Tuomas luuli jo, että tyttö kuului kylmäjärkisiin, ja se kannusti häntä yhä enemmän vastuksia voittamaan. Hän puhui omista ihanteistaan, yksityisen velvollisuudesta uhrautua maansa ja kansansa vuoksi. Mitä enemmän hän puhui, sitä kauemmaksi hän tunsui luisuvansa heistä, ja vierastus hiipi välille.

– Ettekö te sitä ymmärrä? – huudahti hän epätoivoisena.

– Kyllähän se on sillä tavalla kuin nuori herra sanoo, niille, joille se on, mutta meikäläinen asuu täällä kaukana sellaisista korkeista asioista. Käyhän se Herran voima tuolla pilvissä ja kuuluuhan se uhkaavalta, niin että on tapana siunata ja ristitä kätensä, mutta tietäähän sen, ettei se koske meidän mökkeihimme, ellei ole sallittu.

Nuorukaisen mieli kuohahti, ja hän oli valmis soimaamaan heitä alhaisiksi ja itsekkäiksi, mutta totellen kunnioittavaa vaistoaan hän katsoessaan Katrin avomielisiin ja lapsellisiin kasvuihin ja Juonalan sydämelliseen hymyyn ei voinutkaan sanoa yhtään loukkaavaa sanaa. Hän vain kohautti hartioitaan ja jupisi: – Mitäpä sitä sanoisi uskovansa, kun ei usko. Lopulta hän ymmärsi, ettei Juonala voinut käsittää isänmaallisuutta.

Juonala otti viulunsa ja soitti. Hänen säveleensä ilmaisivat joko iloa tai surua, kumpaaakin kaihoisana ja laulavana ilman sorahtelevaa epäsointua, ilman uhkaa ja voimaa. Kuitenkin viulun hyväilevät sävelet saivat sydämen ilosta huumaantumaan ja surusta raskaaksi. Ja vaikka sävelet olivat enimmäkseen tanssikappaleita, oli niiden sävy kuitenkin surumielinen. Nuoret kuuntelivat niitä kuin omien heräävien sydämiensä vaikerrusta. Aavistamattaan he ammensivat syvimmän ja inhimillisimmän soitannon lähteistä, missä ei ollut mitään uhrattu tyhjälle helinälle.

Näin he yhä lähenivät, toisiaan.

– Miten teistä on tullut soittaja? – kysyi hän Juonalalta.

– Mistäs sen nyt tietää, vaikka tiedänhän minä sen. Se on nyt niinkuin yksin minulle ja tuolle viululle kuuluvaa, en viitsisi ottaa sitä huulilleni.

– Kertokaa, minä ymmärrän, se on teidän tarinanne. Toisilla ihmisillä on oma tarinansa.

– Ei se mikään tarina ole, että sitä sen vuoksi peittelisin, sellaista se on meikäläisen elämää. Minä jo pikku pojasta osasin erottaa kaikenlaiset äänet, vihelsin iloisen tuulen ja surullisen tuulen. Sitten se kerran tuli, kun kuulin ensi kerran tanssissa viulun. En minä houri poika saanut lepoa missään. Karkasin karjasta pelimannin perässä. Se oli vähän viinaan menevä ja luopui viulustaan, kun sai vähät rahani. Ei se ole tämä, minulla on ollut jo monta viulua. Eihän se oma soittaminen silloin vielä alkanut. Sanonkomas, Katri?

– Sanokaa vaan, – nyökkäsi Katri.

– No, se oli Katrin äiti. Nuori herra kai ymmärtää. En minä ole koskaan ollut sen kummempi kuin nytkään, ja Katrin äiti oli hyvin korea tyttö. Tää viulu sen teki, että sain suostumaan, vaikka Katri

sitä sitten oppi vihaamaan. – Soittaja silitteli viuluaan ja kasvoilla päyili hellyys. – Oikeastaan minun olisi pitänyt tämä koje rikkoa, kun se on tehnyt Katri-vainalle ja minulle niin paljon pahaa. Tämän Katrin syntymän jälkeen hän ei koskaan enää tullut terveeksi. Kuoli yksin, kun olin soittamassa.

Ja soittaja laski viulun nurjalla kädellä taaksensa pöydälle ja vaiken.

Sydänmaan kaameus ahdisti nuorukaista, vaikka olikin juhliiva kesäpäivä, ajatellessaan nuoren vaimon yksinäistä kuolemaa.

Tuomas kävi kotoaan, pappilasta, hakemassa eväitä ja kirjoja. Sattumalta hän pisti joukkoon Chateaubriandin Atalan. Se oli saksankielinen painos, jota hän oli joskus yrittänyt kääntää, silloin kun kieli oli ollut hänelle aika visaa, ja hän oli tehnyt sivujen reunoille muistiinpanoja. Nyt hän syventyi siihen uudestaan, ja hänen mieleensä johtui kääntää siitä osia Juonalalle ja Katrille.

Hän oli huomaavinaan kirjassa olevan sukulaisuutta omalle mielialalleen täällä metsän sydämessä, ja siitä hän päätti, että jos mikään, niin tämä kirja saisi hänen metsäläisensä Katrin ja Juonalan irti itsestään. Tuomas oli haaveilija, melkein intoilija, ja luuli ymmärtävänsä ihmisluonteita ja yritti aina katsoa – niinkuin hän itse sanoi – ihmisten läpi. Ja tässä oli nyt hänen mielestään jotakin hänen metsäystävillään. Nyt heidän piti ymmärtää tätä, vaikka olivatkin kuuroja hänen valta-atteilleen kansojen itsenäisyydestä.

Nuorukainen ei käsittänyt, etteivät nämä luonnonlapset eläneet samalla historiallisen kehityksen tasolla kuin hän itse. Juonala oli pikkupojasta asti palvellut viuluaan ja oli siis varsinainen pakana epäjumaliseen. Uskonto ei velvoittanut hänen omaatuntoaan lukemaan kirjoista. Hän tyytyi vain kunnioittamaan muiden uskoa ja lukemista, tunsikin jonkinlaista pelkoa pahaa henkeä kohtaan ja otaksui taiteellisen haltioitumisensa siksi autuuden esimauksi, joka on suotu ihmisen sielulle taivaassa. Katri taas oli lukenut vain kyläkirjaston vanhoja kertomuksia, jotka eivät jättäneet hyvää eivätkä pahaa jälkeä, olivat olleet värittömiä, eikä kummallakaan ollut siis aatteita eikä mitään käsitystä kansalaisen tai mistään muistakaan ihmisten yhteiselämän velvollisuuksista. He olivat kaksi luonnonlasta: Juonala erikoisen synnynnäisen soittajavaistonsa johtamana ja viulunsa lumoihin täydellisesti alistuneena, ja Katri vielä kehittymättömänä ja metsistyneenä lapsena.

Näille tahtoi innostunut nuorukainen jakaa henkensä aatteita. Hän tuskin jaksoi odottaa, kunnes Katri saisi pikkuaskareensa päätetyksi ja Juonala koukkunsa järvellä koetuksi.

Oli jo ilta, valoisa kesäyö tulossa. Hetki hänen mielestään siis hyvä Atalan lukemiseen. Juonala tuli sisään ja riisui kalanuttunsa, otti lusikkapuun uunilta, jonne sen oli hahmoitettuna pannut kuivamaan, ja valitsi koveron veitsihyllyltä, istui veistintukille muurin viereen ja alkoi kovertaa. Kevyt haapapuu pyöri hänen tottuneissa käsissään, ja kovero puraisi ahnain ottein puuron lusikasta. Lusikkapuu painui rintaa vasten, ja soittajan kasvot saivat tarmokkaan ilmeen.

– Lieneeköhän se totta, että ruumiillinen työ kasvattaa ihmisessä tarmoa? – sanoi Tuomas katsellessaan Juonala.

Samassa hän huomasi toisten katseista, että se oli taaskin sellaista, mitä he eivät ymmärtäneet. Mutta kyllä he vielä ymmärtäisivät. Hänen sydämensä löi tavallista nopeammin.

Katrille oli tuotu pappilasta silitysrauta, ja sillä hänen oli määrä pitää nuoren herran vaatteet kunnossa. Tytön paljaat varpaat painuivat lujasti lattiaan ja punainen suu mutussa hän kehnäsi raudalla huimaa vauhtia vaatetta pöydällä. Paita oli liian kuiva eikä ottanut totellakseen. Katri oli niin touhuissaan, ettei ensin kuullut mitään, kun Tuomas alkoi lukea yksitoikkoisella äänellä, harvaksen sanoja pudotellen. Sana Amerikka herätti kuuntelijoiden tarkkaavaisuuden.

Olihan Juonala kyllä kuullut sekä todellisia että kuviteltuja juttuja ja asioita tuosta etäisestä toiveiden ja unelmien maasta, ja hänen oma haaveille altis mielikuvituksensa oli luonut siitä itselleen mieluisan paikan, mihin toisinaan alakuloisuuden hetkinä ajatus eksyi, kun vaellushalu oli ylimmillään ja taipale pitkä. Hyvin tietäen, ettei hänen tarmonsakaan koskaan kyennyt auttamaan häntä suuren meren toiselle puolelle, oli turvallista kuvitella siitä maasta kaikkea hyvää ja rikasta.

Katrille se oli ajatuksissakin tuntematon ja utuinen käsite. Olihan joskus vilahtanut ohitse kuin jokin hämärässä välkähtävä värilyhty. Erämaan lapsi, joka ei mitään muuta ollut nähnyt kuin

pienen kylänsä ja metsän, jonka ääriä hän ei milloinkaan luullut saavuttavansa, käsitti kirjasta yksinkertaisen totuuden ja näki elävästi silmiensä edessä kuvatut aarniometsät, sen mahtavan suuruuden ja hymyilevän sulouden. Se ei ollut hänelle mikään kauneusunelma, joka haihtuu samalla, kun on herännyt. Se oli näky, joka piirtyi hänen neitseelliseen sieluunsa eheänä ja totena.

Tuomaan yksitoikkoinen ääni ja kankeat lauseet antoivat kyliksi aikaa kuulijoille pysyä mukana ja liittää kuvan kuvaan. Henkeä pidätellen, suu auki kuunteli Katri lukemista, vei raudan liedelle ja hiukan levottomana läheni Tuomasta. Juonala oli laskenut lusikkapuun polvelleen epätietoisena odotellen. Molemmat olivat joutuneet pois tolaltaan. Tuomas tunsi sen vaistomaisesti ja iloitsi salaa. Nyt he kerrankin ymmärtävät. Chactaan kova kohtalo ja vankeus sai heidät kokonaan valtoihinsa. Tuomas katsoi heihin. Sama ympäristön unhotus ja kertomuksen loihtima lumous oli antanut heidän kasvoilleen leimansa.

– Lukekaa vielä, – pyysi Katri kiihkoisesti. Tuomas oli levähtänyt, ja Katrin pyyntö todisti heidän ymmärtäneen ja ihastuneen. Metsäläisille se oli enemmän kuin ihastusta, oli todellisuutta, oman sydämen ääntä ja Katrille heräämistä uuteen elämään.

Tuomas tapaili sanoja, paranteli lauseita kuin olisi keskustellut jonkun kanssa. Chactaan ja Atalan rakkaus toi huoneeseen suuren hiljaisuuden ja hartauden. Nuorten puhdas sydän palveli suurta tuntematonta, ja miehen mieli tunnusteli oman sielunsa tilaa.

Katri vaipui itseensä. Mitä oli nyt tämä auringonvalo, joka akkunasta lattialle läikähti ja lämmitti aivan toisella tavalla kuin ennen? Olikohan se sama aurinko kuin Mechaceben rannoilla Atalan ja Chactaan aarniometsissä? Hän itse oli kuin Atala, uskoi Jumalaan ja muisti äitinsä viimeiset sanat: – Turvaa Jumalaan. Aarniometsä ei ollut kaukana maailman ääriässä, se oli hänen metsänsä ja harjunsä ja järvensä. Ja hän itse oli yhtä sen kanssa ja tahtoi painua sen salaisimpaan lehtoon, jonne ei mikään silmä eksyisi näkemään. Sinne hän houkuttelisi auringon paistamaan, veisi oman käen kukkumaan, laulaisi Jumalasta, antaisi kaikille anteeksi, olisi hyvä, niin hyvä, että linnutkin sen ilmassa tuntisivat ja laskeutuisivat hänen lehtoonsa laulamaan. Ja Tuomas tulisi ja isä soittaisi niinkuin isä Aubry puhui, ja hän, Katri, tahtois kuolla kaikkien heidän onnensa tähden – hän tahtoi kuolla, silloin ei kukaan pilkkaisi, ja kaikki hänen jälkeensä jäisi kauniiksi kuin Atalan jälkeen. Ja jos hän nyt uskaltaisi, niin lankeaisi polvilleen tuohon permannelle, johon auringonvalo on akkunasta läikähtänyt, ja pyytäisi Tuomasta lukemaan alusta Atalan kirjaa vielä kerran ja sitten vielä kerran, että hän sen osaisi sanasta sanaan ja että Tuomas katsoisi silmiin ja hän saisi sulkea silmänsä ja rukoilla – rukoilla hänen puolestaan – ja sitten he vaeltaisivat kauas kuin Chactas ja Atala, ja hän saisi kuolla siellä eikä koskaan herätä.

Hänen kuvittelunsa vaihtelivat heleinä ja synkkinä kuin kesäisen yön varjot kertomuksen niitä säestäessä, samalla kun palava halu noudattaa haaveellisia mielikuvia houkutteli sovittamaan ne omaan elämään. Jos hän olisi ollut yksin huoneessa, niin varmasti hän olisi jäljitellyt henkilöiden liikkeitä ja sanoja. Hän läheni yhä Tuomasta seuraten lehtien kääntymistä ahnain silmäyksin kuin nälkäinen herkkujen ilmestymistä pöydälle hyvin tietäen, että kaikki oli aiottu hänelle, vaikka liian hitaasti – nopeammin, nopeammin ja sitten uudestaan, kunnes hän osaa ulkoa. Hän tahtois sen sanoa, hän puhuisi kuin Atala, liikkuisi samoin ja rakastaisi – aina kuolemaan saakka eikä kukaan saisi sitä tietää, ei aavistaa. Vasta kuollessaan hän sen sanoisi Tuomaalle.

Kesäisen yön kuultava valo kääri kaikki tarun huntuun, ja sydänmaan syvä rauha oli kuin kertomuksen aarniometsä todistamassa luettujen sanojen totuutta. Ne väreilivät vielä ilmassa, ja kuvatut henkilöt puhuivat heissä itsessään, olivat yhtä heidän kanssaan. Liikutetuin mielin tarttuivat he toistensa käsiin lausuen siten sanattomasti hyvää yötä. Monet ajat Katri eli kirjan lumoissa, ja kun Tuomas kävi kylässä eväitä noutamassa, toi hän sieltä Atalan suomalaisen painoksen. Tyttö jäi sanattomaksi riemusta ja katosi aarteensa kanssa metsään. Eräänä päivänä Tuomas tapasi hänet sammaleisella kivellä sanelemassa Atalan tunnustusta. Tytön intoiset sanat pulppuivat voimakkaan ja heräävän sielun yltäkylläisyydestä. Siinä oli ylenmäärin tuskaa, jaloutta ja kohtalon sokeaa palvomista, jonka Katri lapsellisessa kiihkoisuudessaan teki pyhäksi uskonnokseen. Nuorukainen jäi

rajusti sykkivin sydämin kiven taakse kuuntelemaan uskaltamatta näyttäytyä, sillä silloin tuo Katrin pyhä toimitus olisi lakannut ja hänen mielensä saanut kenties minkä vamman.

Hän totesi – muistaen Alpren puheen, että hänkin oli joutunut Katrin leikin näkijäksi – tytön selvät taipumukset. Ja hänen verensä joutui kuohuksiin, aivan kuin asia olisi koskenut häntä itseään kaikkein enimminkin.

Katri oli kaikin puolin muuttunut Tuomaan vaikutuksesta. Hän ei enää hypellyt kiveltä kivelle ilman aikojaan matkien liikkeillensä milloin mitäkin metsän elukkaa, ei pukeutunut huolimattomasti eikä säikkynyt aiheettomasti ihmisiä. Hän peitti iltaisin akkunansa ja sulki ovensa. Hän liikkui nyt hitaammin ja kauniimmin. Tuomas oli tuonut taloon hyvinvoinnin, joka oli Katrille ja Juonalalle ylläilyä. Tytön voimat olivat kehittyneet ihan silmin nähden, kasvot, kaula ja käsivarret pyörityneet ja värihlansä vaalenneet. Yksin silmäin valkuainenkin, joka oli aluksi ollut samaa, oli nyt käynyt selvästi valkoiseksi. Hänen naurunsa kaikui kirkkaana milloin mistäkin, rannan äyräältä, metsän sisästä tai ruuhesta järveltä.

Sisällä hän vaistomaisesti vaimensi ääntänsä ja iloansa. Sanat olivat aina sopusoinnussa liikkeiden kanssa, ja äänen sointu tuntui tottelevan pienintäkin vivahdusta tytön mielentilassa.

Tuomaan käytöksen ja puhettavan Katri omisti itselleen aivan täydellisesti käyttäen helsinkiläisiä voimasanoja täydellä vakaumuksella.

He elivät luonnonihmisten tavoin. Pyydystelivät kaloja järvestä, ampuivat lintuja metsästä ja poimivat marjoja harjun laidalta. Nuorukainen ihmetteli, kuinka luonnollista, halpaa ja samalla kaunista ja onnellista elämä voi olla puhdasmielisten metsäihmisten parissa.

Tuomas puheli Katrin kanssa huomioistaan ja arveli, ettei ollut niinkään suurta eroa oppineiden ja oppimattomien välillä, ainoastaan pahojen ja hyvien.

Sitä ei Katri uskonut. Hänen mielestään oppineet olivat korkeampia olentoja. Tuomas itse oli. Sitä ei Katri kuitenkaan sanonut. Hänen luontainen hienotunteisuusensa oli herännyt Tuomaan seurassa ja pidatti kaiken väärän lähentelemisen. He olivat kuin sisar ja veli. Veli, joka suojeli ja opetti, sisar, joka kiihkoisesti omisti jokaisen arvokkaan sanan tehden joka opetuksesta, mitä siitä suinkin tehdä voi.

Nuorukaisen muistitiedot kouluajalta olivat vielä tuoreet eikä hän ollut tiedoilleen saita, jakoi avoimin sydämin itsekään aavistamatta, minkä valoloisteen hän antoi yksinäiselle tytölle. Tahallaan hän penkoi alkeellisimpiäkin asioita vaistomaisesti noudattaen kuulijansa kantaa, ehkä myöskin siksi, että hän nyt jo tunsu Katrin tiedot ja tiesi, minkä verran toinen voi omaksua. Nuorukainen hämmästy i itseäänkin – milloinkaan ennen ei luonto häntä ollut viehättänyt sillä tavalla kuin nyt. Päiväkaudet he elivät metsässä tai järvellä, useimmiten kahden, toisinaan Juonalan kanssa. He olivat siihen niin tottuneet, että tuvassa olo tuntui tukalalta. Jonkunmoinen kainous ja arkailu kahlehti heitä sisällä.

Juonala soitteli sateisina päivinä ja leikkillään kehoitteli:

– Pyörähtäisitte tuossa perhostanssia, minä sen kitkuttaisin, – ja sitten hän soitti pää kallellaan ja vakava hartaus kasvoillaan.

Nuoret vilkaisivat toisiinsa ja punastuivat eikä kumpikaan liikahtanut. Viulu houkutteli, lauloi kuin vallaton leivonen korkealla poutaisella taivaalla. Se siellä painui alas ja nousi, liiti eteenpäin ja mutkitteli ja polvitteli, lauloi ja riemuitsi, uhkaili, nauroi kujertaen ja laverteli lemmestä ja onnesta. Sen liverrys pyöri pyrynä ja pidentyi huutoon, se tuikahti sydämeen kuin valonsäde lämmittäen ja sytyttäen.

Nuorukainen ja tyttö katselivat taas toisiinsa hymyillen ja punastellen. Tuomaan käsi ojentui Katrin kättä tavoittamaan. Katri ei liikahtanut. Tuomas näytti askeleet, ja he alkoivat pyöriä käsi kädessä, heittivät irti, pyörähtivät, tarttuivat uudestaan käsistä, erosivat ja etsivät jälleen toisensa. Se oli kuin perhosten leikkiä auringonpaisteessa.

Hetki eli täynnä onnea. Soittajan lempeä sielu oli sen loihtinut surun ja ilon sävelillä. Hän oli niin usein koetellut tätä voimaansa, että se oli mennyt hänelle veriin ja hallitsi häntä itseään. Hänen oli pakko yhä uudestaan koetella tätä voimaansa ja sen orjuudessa vaikeroiden valitella oman elämänsä

surua ja oman tahtonsa taittumista. Olihan hän sen vuoksi oman vaimonsa jättänyt yksin erämaahan elämään ja kuolemaan ja sitä tuskaansa hän aina soitti ja itki kaipaustaan perhospolkan liveryyksissä.

Niissä eli hänen rakkautensa uudestaan, ja nähdessään oman lapsensa kasvavan ja kehittyvän hän tunsu taaskin saaneensa sellaisen hetken, jota hän sielussansa janosi taivaan esimakuna. Niin hän sävelillään siunasi lapsensa onnea.

– Minä olen aivan pyörriksissä, – sanoi Tuomas pyyhkien hikeä otsaltaan, ja yhdeksäntoistavuotiaan silmät loistivat elämänhalun kiihkeydestä.

Katri juoksi tuiskuna ulos ja piiloutui puuvajaan. Hän itki, itki ensi kertaa katkerasti. Miksi? Ei hän sitä kysynyt. Oli vain niin suloista, katkeraa ja – äkkiä lapselle selvisi, että nyt täytyi päästä pois, pois kauas maailmaan! Maailman täytyi olla jossakin, kaukana, lähellä, missä tahansa, mutta pois hän tahtoo täältä. Hän unohtui vajaan itsepäisesti tuijottaen eteensä, kuin olisi elämän salaisuus ollut kätkeytynä niihin puunkäiveröihin, jotka maassa viruivat.

Tuomas oli sipaissut valkoisen lakkinsa naulasta, heittänyt sen ohimoilleen ja viheltänyt Juonalan polkkaa hirveän väärin.

– Ei se ole sillä tavalla, – valitti Juonala vilkaisten kärsivänä poikaan. Hän oli heti ymmärtänyt, ettei Tuomas oppisi soittamaan, ja iloitsi siitä, sillä olihan se viulu sellainen tuskankapine, ja poika tuossa oli valoisa ja onnellinen. – Ei suinkaan se nuori herra niin välitäkään tästä soittelemisesta, – päätti hän. – Olen taas aikunut lähteä tallustelemaan. Vakkalassa on häät. Tuleehan pastorikin sinne ja kai Tuomas herrakin...

Tuomas kävi levottomaksi. Siinäkö se nyt oli ystävyys ja ymmärrys? Hän kun oli juuri varmasti luullut osoittaneensa heille, kuinka hän oli inhimillinen ja ymmärtäväinen, oli itekin saanut uusia vaikutteita ja periaatteita, asetellut kirjojensa ja omat ajatuksensa tasapainoon ja alkoi koota tunne-elämää ja ajatuselämää varastoon. Nyt talonpoikaissoitaja tuossa väittää, ettei tule soittajaa. Se on samaa kuin: – Mene matkaasi, emme sinua enää tarvitse! – Voiko hän jäädä tänne yksin Katrin kanssa? – Tuomas naurahti, sovinnaisuus tunkeutui tännekin korven kolkkaan.

– Vai häihin Juonalan tekee mieli, entä koska takaisin?

– En tiedä, ei ole täällä kiireitä.

– Minä olisin opettanut Katria, tytöllä on erinomaisen hyvä pää.

– Mitä siitä meikäläisen opista, – sanoi Juonala lysähtäen kokoon ja kääntäen pois kasvonsa.

– Olette hyvin itsekäs mies! – huudahti nuorukainen, nähdessään Juonalan harhailevan katseen. – Minä olen kuitenkin päättänyt opettaa Katria ja minä teen sen! – sanoi hän laskien kätensä Juonalan olalle.

– Mitäs, mitäs sitä ... tapaili Juonala ja laittoi viulua nahkakoteloon ja valmisteli lähtöä.

Tuomas pakkasi kirjansa ja muut varusteensa ja meni sitten pihalle Katria tapaamaan.

– Hyvästi, Katri, vähäksi aikaa. Isäsi lähtee häihin ja minä lähden kotia, mutta lukuja me jatkamme. Pidä kirjat täällä ja käy pappilassa vaikka joka päivä.

– Uskallanko minä?

– Ei sinua siellä kukaan saa loukata, sen minä lupaan, – sanoi Tuomas. – Sinulla on sellainen pää, että opit vuodessa sen, minkä muut kymmenessä.

– Onko? – huudahti Katri loistavin silmin ja löi kätensä yhteen, mutta vaikeni samalla ja sanoi katkerasti: – Ne luulevat minua vähämieliseksi.

– Juuri senvuoksi me näytämme niille kurssia!

Juonala ja Tuomas lähtivät.

Katri seurasi heitä ensimmäiselle harjulle ja jäi katselemaan, kunnes he peittyivät metsään. Sitten hän palasi kotiin, sulki ovensa ja eli yksinäisyydessä menneet kesäiset viikot. Kaikki ne tulivat päivä päivältä ja kertoivat, etteivät milloinkaan enää palaa. Ne olivat kuitenkin olleet ja ne olivat vieläkin eikä kukaan eikä mikään voisi niitä häneltä riistää. Oi, hän oli rikas, niin rikas, ettei kukaan koko kylässä, ei sillä tavalla! Mutta rikkaudentunto hävisi pian, ja kumea yksinäisyys tuli tuntuvammaksi kuin koskaan ennen, sen huikaisevan valoisuuden jälkeen, jonka Tuomaan seura hänelle oli suonut.

Katri turvautui Atalaansa, luki ja leikki sitä, mutta sekin kyllästyi, kaiho vei voimat, ja hänen täytyi käydä vuoteeseen. Nyt saisi tulla se, jota hän oli itselleen toivottanut – kuolema! Hän ihmetteli, ettei se tullut, vaikkei hän syönyt juuri mitään, Silloin hänelle tuli hätä, minne mennä, mihin turvautua.

5

Katri seurasi Tuomaan kehoitusta, meni pappilaan.

Kohtalo oli kuitenkin määrännyt asiat käymään toisin kuin nuoret olivat suunnitelleet.

Kirkkoherra Salmela oli äkkiä kuollut, ja Tuomaan oli täytynyt matkustaa pois paikkakunnalta.

Hän oli jättänyt Kattrille kirjeen. Se oli Katrin ensimmäinen kirje ja siksi salaperäinen ja pelottava avata. Siinä ne olivat sanat hänelle.

Hyvä Katri!

Kun saat kirjeeni, olen täältä kaukana. Sinä tiedät kyllä, mitä on olla orpona ja turvattomana. Onhan isäsi hyvä, mutta mitään tukea ei hänestä sinulle ole.

En vielä oikein käsitä, että isä on kuollut. Kohtalo on kova, ja elämäni kehittyä tämän johdosta toisensuuntaiseksi kuin oli ajateltu.

Neuvon sinua luottamaan maisteri Harjuun. Älä arkaile, minä olen puhunut asiiasi hänen kanssaan selväksi.

Tulevaisuudessa tapaamme toisemme aivan uusissa oloissa. Pysy pyrinnoissasi uskollisena.

Tuomas.

Katri luki ja luki, mietti eikä selvinnyt. – "Pysyä pyrinnoissani uskollisena"? Missä pyrinnoissani?

Harjun maisterin puheilleko? Jos hänkin kysyy pyrinnoista, enkä minä tiedä mitään? "Minä olen puhunut asiiasi hänen kanssaan selväksi."

Katri ei päättänyt mennä eikä olla menemättäkään. Hän vain nousi kävelemään syvissä mietteissä ja löysi itsensä Harjun pääkäytävän eteisestä.

Ovi narahti, ja joku kysyi sivuhuoneesta: – Kuka siellä?

Katri astui epäröiden huoneen poikki ääntä kohti.

– Katriko? Päivää, lapsi, ja tervetultuasi! Minä tiedän asian. No, miten me nyt aloittaisimme? Minä tahdon opettaa sinua itse ja aluksi täällä maalla.

– Kun en minä ymmärrä mitään niistä pyrinnoista, – sanoi Katri ujosti.

Maisteri Harju ällistyi ja katsoi tyttöön. Katri ojensi ujosti Tuomaan kirjeen maisteri Harjulle.

– Saanko minä lukea tämän? – kysyi maisteri. Katri kumarsi, niinkuin oli nähnyt Tuomaan tekävän, lyöden paljaat jalkansa yhteen.

Maisteri Harju hymyili kirjettä lukiessaan ja tekeytyen vakavaksi sanoi:

– Niin, Katri, sinun pyrintösi on nyt lukea ahkerasti tämä kesä. Tuomas on opettanut sinulle koko joukon hyviä asioita. Nyt me jatkamme. Saat uusia aineita ja uusia kirjoja. Kuinka on, voitko jäädä heti tänne?

– Minne minä menisin? – kysyi lapsi luottavaisena.

– Miinan huoneen takana on pieni kamari sinua varten.

Katri sävähti ja punastui.

– Etkö pidä Miinasta?

Katri punastui entistä enemmän ja pelkäsi, että hänen suojelijansa luulisi hänen nyt luopuvan pyrinnoistaan Miinan vuoksi, ja rohkaistuen oikein omaan tapaansa hän riistäytyi irti painostuksesta ja sanoi:

– En minä välitä Miinasta, minä välitän vain pyrinnoistani – lu-lukemisesta! – lisäsi hän aivan hiljaa luullen olleensa liian kovaääninen.

– No niin, nyt alamme ymmärtää toisiamme.

Näin alkoi Katrin koulunkäynti.

Opettaja oli kokematon tietojen jaossa eksyen tuon tuostakin laajoille tietämisen alueille, mutta lapsi lepäsi silloin miettien sitä, mitä oli ymmärtänyt. Edistys oli nopea, ja opettaja oli tyytyväinen, vaikka vaatikin luonnottoman paljon, mutta hänen lämmin ystävyytensä lasta kohtaan ja suunnittelut tulevaisuudesta ylläpitivät tasapainoa.

Katrille jäi kuitenkin aikaa läksyistäkin. Hän luki kertomuksia, joita maisteri hänelle antoi, ja – ajatteli. Ajattelemiseksi sanoi Katri koti-ikävänsä metsään ja Juonalaan. Kylä ja hänen suhteensa sen asukkaihin jäi yhä enemmän syrjään. Se oli kuin vanhaa, ikävää unta, jossa hän aina oli ollut pelkeillään ja pakojalalla, aina ahdistettuna ja naurun aiheena. Hän oli nytkin sen verran ollut kosketuksessa kylälaisten kanssa, että tiesi heidän ihmettelevän, kuinka Harjun maisteri koulutti häntä, kerjäläistä, ja tahtoi tehdä vaikka ylioppilaaksi.

Katri ikävöi metsäänsä, ja kun aikaa sattui olemaan, pukeutui hän vanhaan hameeseensa ja läksi.

Jalat sipsuttivat pitkin vanhaa tuttua polkua, harjunselkää, ja omaa taitavuuttaan koetellen ne veivät Katria kiveltä kivelle ja kannoille, hipaisivat kevyinä mättäiden huiput, hyppivät yli kaatuneiden puiden ja kuoppien, oikaisten jyrkänkaita ja kiiveten loukkoisia mäkiä, joissa mustikkain varret, sananjalat, vatut, lepät, köynnöskasvit ja sammaleet petollisesti peittivät syviä koloja. Niihin olisi tottumaton metsänkävijä moneen kertaan jalkansa tahtanut ja syössyt alas jyrkänkaita. Metsot ja teerit pyrähtelivät lentoon hänen edessään häiriintyneinä marja-ateriallaan ja piiloutuivat samassa tuokiossa kömpelästi lentäen lähimpään tiheikköön. Katri nauroi riemuissaan sitä kiirettä ja pysähtyi syvään hengittäen kuusten pihkatuoksua. Se meni hänen vereensä, metsä huumasi, nostatti suloisen lämmön päähän, poveen. Hän laskeutui sammaleelle, syleili mätästä päänsä alla lapsellisesti jokeltaen helliä sanoja. Oli pakko jokeltaa, pakko hellästi koskettaa mätästä, hyväillä ja viihdyttää itse viihtyäkseen. Se oli niin pehmeätä ja viileätä. Tämä metsä, taivas, puut, mätäs oli häntä varten ja hän niitä varten ja aurinko katseli vain häntä, kaartui juuri hänen ylitsensä.

Kauan levätyttyään hän unohti harmit, ja kaipuu vanhaan kotiin hiipi hiljaa ja varmasti mieleen, nosti hänet jaloilleen, ja kesäiset muistot ottivat kokonaan valtoihinsa. Hiljaa vihellellen hän hyppi jälleen kiveltä kivellä oikoteitä. Pian, pian hän tahtoi nähdä jälleen kaikki, missä olivat jutelleet, lukeneet, kirjoittaneet – kuinka Tuomaan käsi oli vienyt hänen kättään, ja kuinka hän oli pelännyt, ettei osaisi, ja yölläkin miettinyt koukeroita ja unissaankin kirjoittanut ja laskenut. Jospa hän nytkin saisi sellaista koulua vain yhden ainoan päivän. Lämmin tunnelaine pysäytti nopean kulun. Hän kuunteli puunhakkuuta tuolta aivan kohdalta. Siellä piti olla tie heti mäen alla, vain tämä rinne kotiin. Hän aikoi ensin kiertää hakkaajan, mutta ylpeys nousi. Mitä hän pelkäsi, ei ollut enää lapsi!

Kas, tässähän oli aikaisemmin kesällä taitettu lehtiä, tuossa oli haasia – Kaivolän metsässä. Hän vihelsi pitkään, ahaa, siis Kaivolän puolella rinteessä hän oli. Kuinka ne mäet ovat yhtäläiset kuin kaksi puolukkaa! Hän oli luullut toiseksi. Kukahan se hakkaaja mahtoi olla, oli haasian takana, ei tarvinnut muuta kuin kurkottaa hiukan ja painua alemmaksi. Kivi, jolle hän oli astunut, irtaantui ja vierä kilisten, kalisten toisten kivien päällitse alas. Mies pinon takaa tuli näkyviin.

– Kaivola! – huudahti Katri.

Katrin sydän seisahti, hän jähmettyi hetkeksi, mutta samassa nousi uhma, ja itsepuolustusvaistosta hänen kätensä sukelsi taskuun ja silmä otti varman suunnan alas rinnettä. Se oli nyt kaadettujen puiden ja oksien peittävä, mahdotonta siinä juosta, ja jos hän palaisi kiertoteitä, ei hän ehtisi ensimmäiseksi kotiin, ei ennättäisi ottaa avainta kiven alta avata ovea ja lukita.

Kaivola ei liikahtanut.

– Tule pois, tyttö, mäestä! En minä pure enkä haukukkaan, – sanoi hän nauraen. Kun ei Katri vastannut ja aikoi poistua, otti hän nuoranipun pinon päältä ja heilutti sitä. – Jos sinä taas pelkää, niin voinhan minä sitoa itseni tällä kiinni puuhun. Minkäs vuoksi sinä oikein uskot, että minä teen pahaa? – Ja sanansa todistaakseen hän sitoi nuoran ympärilleen ja veti toisen pään kiinni

puuhun. – Tuolla on kirves ja tuossa on puukko, – sanoi hän ja heitti ne matkan päähän. – Ja tuosta saat köyden toisen pään, ja vyölläni on umpisolmu. Uskallatko nyt jutella? – puhui mies ja nauroi.

Katri otti maasta köyden pään kahden vaiheilla, mitä oli tehtävä.

Kaivola nauroi yhä ja Katri katseli häntä epäillen.

– Luulin jo, että olit aikavustunut ja tullut järkiisi ihmisten joukossa. Taidat sentään vielä olla villi.

Kummallista oli kuulla Kaivolan näin puhuvan, ja semmoinen se oli kuin muutkin miehet, kun ei vaan ärsytellyt.

– Istu sinne kiven päälle, minä olen tässä. No, johan sinä kesytyt.

Kaivola myhäili ja sytytti paperossin. Hänellä oli valkoiset hampaat ja vaaleat viikset.

– Minä olen pitänyt sinua silmällä ja koetellut luontoasi. Et taida olla sellainen harakka kuin ne kaikki muut tytöt. Taidat jo ymmärtää asioita. Johan sinä kai olet seitsemäntoista. No, avaa nyt suusi, älä tuossa värjötä.

– Ei minulla ole mitään sanomista.

– No, ollaan sitten vaiti. Sinä olet tullut peijakkaan nätiksi.

Katri hypähti ylös.

– No, no, ei arkuus haittaa, liika on sentään liikaa, se tuppaa jo äköittämään. Eiköhän se Eetu nulikka ja pappilan herra ole sanoneet sinulle sitä samaa? Nättihän sinä olet.

– Ei se kehenkään kuulu! – sanoi Katri heittäen niskojaan ja hypähti toiselle kivelle.

– Älä nyt kiirettä pidä. Minulla on vielä puhumista. Mitäs sanoisit, jos tekisin sinusta Kaivolan emännän?

– Älkää pilkatko! – huusi Katri.

– Ei, mutta oikein totta, olenko minä koskaan sinua narraillut, katsellut olen ja aina kaukaa, ja sittenkin sinä pelkää.

– Kun te aina katselette sillä tavalla.

– Milläs tavalla minä sitten katselen?

– En minä osaa sanoa.

– Tule nyt ja anna kättä, niin teemme hyvän sovinnon. Kun nyt kerran on juttusille ruvettu, niin anna kättä.

Katri heitti nuoran kädestään, oli niin hullunkurista sitä pidellä, aivan kuin Kaivola olisi ollut nauta. Taisi olla oikea ihminen.

Samassa Kaivola kiskaisi päätä pitemmälle ja pudotti köyden vyöltään. Katri oli hetkeksi hellittänyt hänestä katseensa. Ja kun Kaivola äkkiä seisoj hänen edessään hymyilevänä ojentaen kättään, säikähti Katri ja hyppäsi kiveltä kivelle jyrkällä rinteellä, missä ei ollut edes karjapolkua. Hän pysähtyi kuitenkin pian ja katsoi ympärilleen. Kaivola nauroi jossakin, ja Katri jäi paikalleen seisomaan. Hän kiikkui kivillä ja vaaniskeli, minne mies oli piiloutunut. Sydän jyskytti kovaa, ja käsi oli lujasti likistetty veitsen päähän taskussa. Katrilla oli vanha laaja hameensa yllään, aina kun hän metsässä liikkui, ja sen taskussa asui tuppiveitsi vanhoista ajoista. Hän irroitti veitsen tupesta sormillaan taskussa ilman mitään tarkoitusta, itsekään tietämättä, miksi irroitti.

Samassa hän tunsu lujan kouran tarttuvan takaapäin hameeseensa ja hän suistui kiikkavalta kiveltään koko painollaan riipaisten itsensä irti. Mies vaappui kivellä, ja menetettyään tasapainonsa Katrin nykäistessä hamettaan syöksyi hän kohti Katriä kuin olisi tahtonut tavoittaa häntä uudestaan.

Silmäräpäyksessä oli Katri vetäissyt veitsensä puolustukseksaan, ja onnettomuus tapahtui, veitsi leikkasi syvän haavan Kaivolan ranteeseen.

Katri selveni kohta hypähtäen kaaduttuaan pystyyn ja aikoi paeta, mutta mies huusi:

– Älä mene, minä kuolen!

Lapsi pysähtyi katsomaan kappaleen matkan päästä ja jähmettyi kauhusta nähdessään Kaivolan paidalla verta.

– Yritä sitoa! – pyysi Kaivola. – Revi riepua paidastani!

– Ei se ole puhdas, – sanoi Katri tyyntyen päästessään toimimaan.

Hän kääntyi selin Kaivolaan ja repäisi valkoisesta alushameestaan pitkän rihman, jolla sitoi ranteen niin hyvin kuin taisi.

– Se valuu riivatusti, – manasi Kaivola, – juokse sinä hakemaan apua Harjusta, pyydä maisteria tulemaan. Kuule, odota, sano: Kaaduin aseeseen, veinseeni. Nääthän sen itse, valuu kuin härän kurkusta!

Katri ei juossut, hän liiti kiveltä kivelle halki metsän linnuntietä, tuntien joka kannon, puun ja mättään, ja saapui Harjuun menehtymäisillään. Hän vapisi ja itki hiljaa koputtaessaan maisterin ovelle. Sali oli pimeä ja valo tulvahti sivuhuoneen ovesta maisterin avatessa, joten Katri ensin huikaistui ja sopersi:

– Onnettomuus, Kaivola kaatui!

– Missä ja miten? – kysyi maisteri Harju säikähtyen nähdessään Katrin kiihtymyksen.

– Metsässä veinseen, haavasta valuu verta.

– Mihin paikkaan sattui?

– Ranteeseen!

Maisteri Harju veti sormellaan poikki ranteen. – Näinkö?

– Ehkä se sattui valtimoon, – sanoi Katri. – Se niin vuotaa.

– Riennetään toki, Löydätkö sinä sinne takaisin? Tulee pimeä.

– Vaikka keskiyöllä, paikka on lähellä kotiani. He ottivat lyijyvettä ja haavavaatetta mukaansa, ja Miina antoi navettalyhdyn.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.